

Op weg naar een duurzame populatie Bevers in Limburg

Gijs Kurstjens, Kurstjens ecologisch adviesbureau, Rijksstraatweg 213, 6573 CS Beek-Ubbergen

Paul Voskamp, Provincie Limburg, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht

Hettie Meertens, ARK Natuurontwikkeling, Desteynstraat 40, 6367 DA Voerendaal

Tien jaar geleden is in een themanummer van het Natuurhistorisch Maandblad over beken het idee gelanceerd om de terugkeer van de Bever (*Castor fiber*) in Limburgse beekdalen te onderzoeken (KURSTJENS, 1999). Van dat idee is werk gemaakt! Deze eerste bijdrage in dit themanummer over de Bever is bedoeld als inleiding op de volgende artikelen. Hierin komt de aanleiding van het beverproject aan de orde en worden de argumenten besproken voor bijplaatsing van dieren. Het laat zien hoe de uitzettingen hebben plaatsgevonden en op welke wijze de Bevers zich vervolgens hebben aangepast aan het moderne landschap. Welke knelpunten waren er en met welke maatregelen werden ze opgelost (of niet)? Aan bod komt ook de vraag hoe het publiek op de terugkeer van de Bever reageert. Welke kansen biedt het bijzondere dier voor bevertoerisme en natuureducatie? En omgekeerd: welke betekenis kunnen bevertoerisme en educatie hebben bij de acceptatie van de Bever.

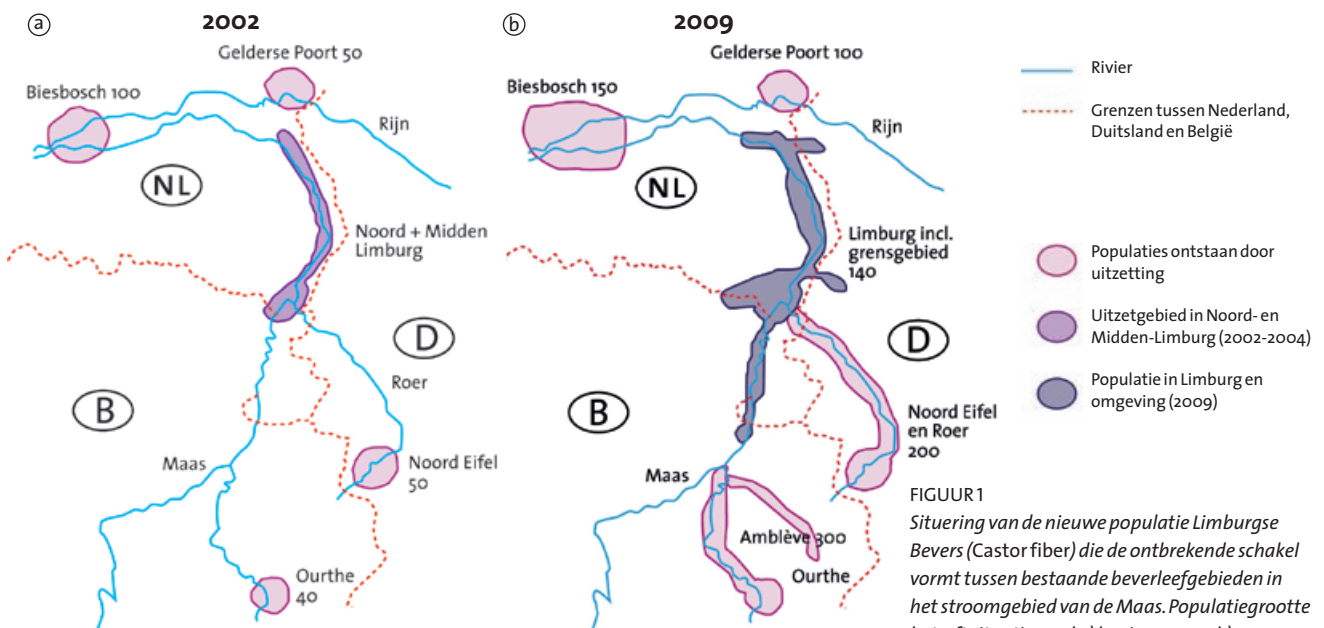
TOEKOMST VOOR DE BEVER IN LIMBURG

In 2000 werd een haalbaarheidsstudie uitgevoerd, die resulteerde in de keuze om de ontwikkeling van een populatie bevers te stimuleren door bijplaatsing. Vrij snel daarop vonden de uitzettingen plaats. Dit gebeurde onder de noemer van het project "Toekomst voor de Bever in Limburg 2002-2005". Veel aandacht werd daarbij geschonken aan voorlichting over de terugkeer van dit inheemse zoogdier.

Na afronding van dit succesvolle project aan het eind van 2005 omvatte de populatie al circa 50 dieren en werd besloten tot een vervolproject. Ook dat project kwam snel van de grond en loopt momenteel nog steeds. De ontwikkeling van een duurzame populatie Bevers in Limburg, met op termijn minimaal 125 dieren, én het verder uitbouwen van maatschappelijk draagvlak zijn de hoofddoelstellingen van het tweede project.

PRIORITAIRE SOORT

Binnen het natuurbeleid van de Provincie Limburg is de Bever een prioritaire soort. De nota Natuur en Landschapsbeheer 2000-2010 (PROVINCIE LIMBURG, 1999) geeft aan dat naar het behoud van prioritaire soorten en hun leefgebieden met voorrang aandacht uit dient te gaan. Dit vormde de aanleiding tot een onderzoek naar de haalbaarheid van een duurzame beverpopulatie (KURSTJENS & BOSMAN, 2000). Het onderzoek gaf aan dat er anno 2000 voldoende ruimte was voor een populatie, tevens werd voorgesteld om tien paar Bevers bij te plaatsen ter ondersteuning van de populatieopbouw.

FIGUUR 1
Situering van de nieuwe populatie Limburgse Bevers (*Castor fiber*) die de ontbrekende schakel vormt tussen bestaande beverleefgebieden in het stroomgebied van de Maas. Populatiegrootte betreft situatie rond a) begin 2002 en b) 2009 (figuur: F. van Loon).

FIGUUR 2

Opvang van Bevers (Castor fiber) gedurende de vangst in het Elbegebied (foto: P. Huijskens).

ARGUMENTEN VOOR TERUGKEER

Het belang van de terugkeer van de Bever is de ecologische sleutelrol die deze soort vervult langs de oevers van beken, rivieren en meren (KURSTJENS & CALLE, 2009). Omdat de autonome ontwikkeling van een levensvatbare populatie in Limburg vanuit de Eifel naar verwachting langzaam zou verlopen, werd bijplaatsing aanbevolen. Een bijkomend argument vormt de zeer beperkte genetische variatie van de bronpopulatie in de Eifel (OP DEN KAMP, 2009). De bijplaatsing in Limburg draagt tevens bij aan de duurzaamheid van de gehele Nederlandse beverpopulatie, als ook van de populatie in het grensoverschrijdende Maasstroomgebied [figuur 1]. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit keurde deze argumenten goed en verleende begin 2002 de ontheffing om dieren bij te plaatsen.

HERKOMST: ELBE

Er is gekozen voor het uitzetten van Bevers uit de Elbe, omdat dit de dichtst bij Nederland gelegen restpopulatie betreft. De dieren zijn in het wild gevangen, in en rondom het biosfeerreservaat Mittelbe tussen Lütherstadt Wittenberg en Magdeburg, in voormalig Oost-Duitsland. Dat gebeurde in oktober, met assistentie van rat-

tenvangers van de beide Limburgse waterschappen. De jongen die doorgaans in mei-juni worden geboren, zijn in het najaar voldoende groot. In territoria werd net zolang gevangen totdat de familie compleet was. Bij het vangen werd gebruik gemaakt van grote netten die op strategische plaatsen in het territorium waren opgesteld. De vanger zat naast het net in de hoop dat er een Bever overheen zwom. Gevangen familieleden werden tijdelijk in grote kooien geplaatst, die half in een beek waren geplaatst en voorzien van voedsel in de vorm van verse wilgentakken [figuur 2].

KUNSTBURCHTEN

Tussen 2002 en 2004 zijn tien families met in totaal 33 dieren gevangen en in Limburg uitgezet. Voor het transport naar Nederland werden speciale kisten gebruikt. De dieren zijn door een Duitse dierenarts onderzocht en voorzien van een onderhuidse chip. Het vervoer vond 's nachts plaats zodat de beverfamilies in de vroege ochtend geplaatst konden worden in een kunstburcht, een gegraven ruimte met een door wilgenstammen gebarricadeerde uitgang naar het water. Voor elke familie was vooraf zo'n burcht gemaakt. Omdat Bevers nachtdieren zijn, konden ze overdag in de kunstburcht bijkomen van de eventuele stress van het transport en het contact met mensen. 's Avonds konden ze, nadat ze het wilgenhout hadden weggeknagd, hun nieuwe leefgebied verkennen. Sommige dieren bleken zich overigens pas na anderhalve dag een weg naar buiten te hebben gebaand.

WEINIG UITVAL NA UITZETTING

Een belangrijk aandachtspunt bij de herintroductie was het beperken van stress om zo te voorkomen dat dieren zouden gaan zwerven. Zwervende Bevers hebben na uitzetting namelijk een grotere kans om op vreemde plekken terecht te komen en onderweg te sneuvelen (onder meer in het verkeer) dan dieren die zich op natuurlijke wijze verspreiden. Bij uitzetting gaat het zowel om volwassen dieren -die normaal een vast leefgebied bezetten- als om hun jongen, terwijl het bij natuurlijke dispersie doorgaans om subadulte dieren gaat die uit hun geboorteterritorium zijn verstoten. Van de uitgezette dieren zijn slechts drie dieren met zekerheid gesneuveld binnen een periode van een half jaar. Omdat mogelijk niet alle gesneuvelde Bevers zijn gevonden, wordt het percentage sterfte geschat op 15 tot maximaal 25% (DIJKSTRA & KURSTJENS, 2006). Dat is een laag uitvalpercentage in vergelijking met andere herintroducties, zoals in de Gelderse Poort waar meer dan de helft van de dieren sneuvelde (NIEWOLD & MÜSKENS, 2000). Daarmee kan de herintroductie in Limburg een succes worden genoemd.

FIGUUR 3

Migratieknelpunt, de sifon waarmee de Geul het Julianakanaal kruist is door Bevers (Castor fiber) niet te passeren (foto: G. Kurstjens).

FIGUUR 4

Bevers (Castor fiber) leven tot in de stad zoals hier langs de Hambeek in Roermond (foto: G. Kurstjens).

VOORTPLANTING

Tijdens het onderzoek is speciaal gelet op voortplanting. Een beter signaal of de Bevers het naar hun zin hebben en het nieuwe leefgebied hebben geaccepteerd is er eigenlijk niet. In de periode 2003-2005 zijn in Limburg in minimaal zes territoria jongen geboren. Een beverpaartje dat zich net over de grens in België had gevestigd, bleek zich eveneens succesvol te hebben voortgeplant (DIJKSTRA & KURSTJENS, 2006). Voor een uitgebreide beschrijving van de verdere populatieontwikkeling in Limburg wordt verwezen naar DIJKSTRA (2009).

MAATSCHAPPELIJKE ACCEPTATIE

Mede door de communicatie en publiciteit is veel bekendheid en draagvlak gecreëerd onder de Limburgse bevolking voor deze nieuwe en inheemse diersoort. Dit blijkt onder meer uit de grote betrokkenheid van scholen, gemeenten, natuuronderzoekers, gebiedscommissies en agrariërs bij dit project. De terugkeer van de Bever is zonder maatschappelijke commotie verlopen. Bevers blijken zich tot in steden te vestigen, hetgeen aangeeft dat ze goed zijn aangepast aan de moderne samenleving [figuur 4]. De Bever heeft zich ontwikkeld tot de ambassadeur van natuurlijke oevers langs beken en rivieren.

VRAAT-, GRAAF- EN NATSCHADE

In akkers nabij waterlopen kan vraatschade door Bevers optreden. Het gaat vooral om vraat aan bieten of maïs in de herfst. Tot 2009 is in Limburg nauwelijks vraatschade opgetreden aan landbouwgewassen. Er zijn in ieder geval geen claims ingediend bij het Faunafonds. Om in de toekomst toch alle aangerichte schade aan landbouwgewassen door de streng beschermde Bever te kunnen vergoeden, wordt sinds 2009 door het Faunafonds geen schadedrempel meer gehanteerd zoals bij veel andere dieren. Bovendien wordt in samenwerking met agrariërs gewerkt aan het ontwikkelen van beverbiotoop langs beken (VAN KEMPEN, 2009).

De direct aan het waterbeheer gerelateerde problemen (vernatting, graverij in dijken, muskus- en beverratbestrijding) en oplossingen komen uitgebreid aan bod in het artikel van JANSSEN & GUBBELS (2009).

ONTSNIJPERING

Het vervolproject besteedt veel aandacht aan ontsnippering. Verkeer blijkt in Limburg meer dan de helft van de sterfte onder Bevers te veroorzaken (DIJKSTRA & KURSTJENS, 2006). Lokaal kan de sterfte worden beperkt door het plaatsen van kleinwildrasters binnen de bekende territoria. Ook andere barrières voor vrije migratie zoals klepduikers zijn aangepakt (WASCHK *et al.*, 2009). Het grootste migratieprobleem betreffen de sifons in de Geleenbeek en de Geul onder het Juliana-kanaal in Zuid-Limburg [figuur 3]. Mogelijk kunnen fauna-uitstapplaatsen met glooiende oevers langs het kanaal enig soelaas bieden.

EDUCATIE

Om de kennis over de Bever te verspreiden, zijn in het kader van het beverproject zeven korte gidsencursussen gegeven in Zuid-, Midden- en Noord-Limburg. Onder andere natuurgidsen, vrijwilligers voor de monitoring, leerkrachten en ambtenaren deden hier aan mee. Met de opgedane kennis en enthousiasme konden de cursisten binnen hun eigen werkveld aan de slag.

Ook basisscholen in de buurt van beverterritoria kregen beverlessen in de vorm van powerpoint-presentaties en veldbezoeken. Geen dier dat op zoveel belangstelling van kinderen kan rekenen. Een meegenomen opgezette Bever bewijst in elke klas grote diensten. Bij navraag in een klas wat nu de meeste indruk had gemaakt in de beverles zei een jongen: "dat een eigenlijk vrij klein dier in staat is om een heel gebied te veranderen en met het omknagen van bomen zelfs dieren die groter zijn dan hem zelf, kan helpen om meer voedsel te vinden, dat is toch echt ongelooflijk".

BEVERTOERISME

De sporen die Bevers in het landschap achterlaten, zijn indrukwekkend. Tijdens beverexcursies staan bezoekers, zonder ook maar één Bever gezien te hebben, versteld van wat ze tegenkomen. Geen

wonder dat in de Belgische Ardennen, waar dammen, burchten en bevermeren vele malen spectaculairder zijn dan hier, een waar bevertoerisme tot ontwikkeling is gekomen. Vrijwel elk weekend zijn er excursies. Nu in Limburg de Bever meer en meer vaste voet aan de grond begint te krijgen, worden ook hier de eerste initiatieven voor bevertoerisme genomen in de vorm van kano- en wandelexcursies [figuur 5].

GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKING

Voor de groeiende beverpopulatie in Limburg is samenwerking met buurlanden en buurprovincies van groot belang. Via lezingen en excursies is de afgelopen jaren informatie over de ervaringen met Bevers uitgewisseld met waterschappen uit de aangrenzende deelstaat Noordrijn-Westfalen, ecologen en beleidsmakers uit Noord-Brabant, Vlaamse water- en natuurbeheerders (nv de Scheepvaart, Limburgs Landschap vzw) en de Waalse organisatie Pays des Castors. Niet alleen de Bevers hebben intussen contact (zie kader in DIJKSTRA, 2009), maar dus ook de mensen rondom dit dier.

BEVERMANAGEMENT

Deze contacten zijn niet alleen van belang voor kennisuitwisseling, maar op termijn ook voor een grensoverschrijdende afstemming en aanpak van zogenaamd bevermanagement. Met dit laatste wordt bedoeld op een integrale aanpak van alle aspecten rondom de aan-

FIGUUR 5

Bevertoerisme op de Maasplassen (foto: H. Meertens).

wezigheid van Bevers. Het gaat dan om zaken als voorlichting, toerisme, onderzoek, schadebeperking door grondverwerving, ont-snippering, aanpassingen van beverdammen en eventueel op termijn het wegvangen van probleemdieren. Limburg is overigens al een heel eind op weg naar professioneel bevermanagement omdat met bovengenoemde zaken al veel ervaring is opgedaan. Dit alles met als doel om een duurzame populatie Bevers te verkrijgen en het verkregen draagvlak onder de mensen vast te houden.

Summary

TOWARDS A SUSTAINABLE BEAVER POPULATION IN LIMBURG

Ten years ago, this journal suggested investigating the opportunities for a return of Beavers (*Castor Fiber*) to Limburg (NL). The Future for Beavers in Limburg project started in 2000, and between 2002 and 2004, 33 Beavers from the Elbe population were introduced. The main reason for reintroducing Beavers had to do with the ecological key role of the species along the banks of rivers, lakes and small streams.

Beavers were released into artificial burrows to minimise stress, and only a few animals died during the introduction process. Within three years, successful reproduction was found to occur at a minimum of six sites in the province of Limburg.

Local people mostly welcomed the new animals, and only a very few cases of crop damage by Beavers have so far been reported. There is a national fund that provides compensation for any crop damage that might occur.

An important part of the project has been

educational activities for professionals, naturalists and schoolchildren. Recently, some early experience has been gained with Beaver tourism, including canoeing and walking tours. In addition, international collaboration has been established, because the population in Limburg is part of a larger population in the Meuse basin in Belgium and Germany. The authors recommend implementing active Beaver management in Limburg, to establish a sustainable population and to ensure continued support from the public.

Literatuur

- DIJKSTRA, V. & G. KURSTJENS. 2006. Toekomst voor de bever in Limburg. Eindrapport monitoring 2002-2005 en evaluatie. VZZ rapport 2006.09, Zoogdiervereniging /ARK Natuurontwikkeling, Arnhem/Laag Keppel.
- DIJKSTRA, V., 2009. Verspreiding en aantalontwikkeling van de Bever in Limburg, *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4):65-70.
- JANSSEN, I. & R. GUBBELS, 2009. Bevers in het moderne waterschapsbeheer. *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4):76-79.

- KEMPEN, G.VAN, 2009. Boeren ontwikkelen beverbiotoop. *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4): 83-84.
- KURSTJENS, G. 1999. Bevers in Limburgse beekdalen? *Natuurhistorisch Maandblad* 88(7): 187-191.
- KURSTJENS, G. & W. BOSMAN. 2000. Toekomst voor de Bever in Limburg. Deel 1. Hoofdrapport. Studie in opdracht van de Provincie Limburg. Wissel Ecologisch Adviesbureau, Beek-Ubbergen.
- KURSTJENS, G. & P. CALLE, 2009. Ecologische effecten van Bevers op hun leefomgeving in Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4): 71-75.
- NIEWOLD, F.J.J. & G.J.D.M. MÜSKENS. 2000. Perspectief van de bever in Nederland. Herintroductie in de Gelderse Poort en ontwikkelingen elders van 1994-2000. Alterra-rapport 159. Alterra, Wageningen.
- OP DEN KAMP, O.P.J.H., 2009. De Bever in de Duitse Eifel en zijn invloed op heuvellandbeken. *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4): 86-89.
- PROVINCIE LIMBURG. 1999. Nota Natuur en Landschapsbeheer 2000-2010. Provincie Limburg, Maastricht.
- WASCHK, S., 2009. Bevers in het Roerdal. Een onderzoek naar territoriumgrootte en migratieknelpunten. *Natuurhistorisch Maandblad* 98(4): 80-82.